

Izhaja
dvakrat na
meseč 1. in 15. dne
na celi polji.

ZORA

Časopis

Po pošti
celo leto 4 gl.
pol leta 2 gl.
Za dijake in učitelje
celo leto
2 gl. 50 kr.

za zabavo, znanost in umetnost.

Štev. 6.

V Mariboru, 15. marca 1872.

Tečaj I.

Zabavni del.

Povodni mož.

(Národna bajka. Spisal Fr. Jaroslav.)

Národna bajka pripoveda, da je na blejskem jezeru živel ribič, ki so mu sploh rekli Divjak. Imel je mal dom, v katerem je stanoval s svojo staro ženo Joro, in z mlado hčerko Minko, ki je slula v bližnji in daljni okolici kot nenavadno lepa ribičeva hči. Pa je bila res tudi vitke rasti, krasnega milega lica, in blagega srea. Malokedo pa je rad videl staro Joro, ki je bila vedno čemerna, in bolj sama za se; vsak se je je ogibal, ker se je sploh govorilo o njej, da je čaravnica. Edini premožni Grogga, gospodar na bližnji kmetiji v sosedstvu, je še nekaj govoril z njo, in sploh rad zahajal v ribičevo hišo, pa samo zaradi Divjakove lepe hčere. Toda mož se ni mogel pridobrikati mlademu dekletu, bil je preosoren in prevzet, kot stari ribič, pa tudi starikav in hudomušen. —

Bližnji sosed je bil tudi, sicer ubožen, pa kreposten mlad ribič. Ni imel več niti očeta niti matere, tudi ne družih sorodincev; osamljen je bil, ter živel od truda in dela svojih rok. Bil je lepe močne postave, zagorelega, a zdravega obličja, in iz črnoiskrenih oči ste mu sijali priljudnost in dobrotá. Njega je rada videla ribičeva hči, česar stari Divjak sicer ni še vedel prav do dobrega, pa vendar se mu je nekaj dozdevalo tako, vzlasti za to, ker se je dekle vedno mrzlo obnašalo proti Groggi.

Prelep poleten večer se smehljá. Tinek, mladi ribič odveže svoj čoln, ter ročno vesljá proti košatemu hrastu, ki je stal blizu hiše sta-

rega ribiča, kjer je že več večerov našel mlado ribičevo hčer. Solnce je bilo že zatonilo za visokimi snežniki, valčeki na jezeru so milo šumljali, in hladna sapa je pihljala po čarokrasnej okolici blejskej. Kot povodna ptica je letel čoln proti hrastu. Ni se dolgo zibal v zatišji, kar prisopiha na breg berzonogo, živo dekle, in vpre svoje modre oči v mladeniča, ter se nasmehlja tako ljubko, kot angelj iz raja. Mlademu ribiču zapleše srce, in meni, da je tako srečen!

Dekle skoči kot srna v čoln Tinkov. „Dober večer, Minka moja, izpregovori ribič, in položi roko na njeno ramo. „O kako mi dobro dé, da si tako živa in vesela.“

„Oj vesela! Da bi pač bila“, milo vzdihne, in pogladi si lase. „Saj poznaš očeta, kakovi so! Pa stari bogatin, Grogga, ki imá svoje sree pri denarji, za kar pa jaz nisem na prodajo. Raje naj me zagrnejo hladni valovi jezera, kakor da bi me stari skopuh Grogga dobil!“

Tinek je bolestno zagrozil s pestjo staremu ribiču in bogatinu Groggi, ter nemo zrl po leskečih valovih od večerne zarije ožarenih.

„Zakaj nisem premožen, kakor so drugi,“ vzdihnil je. „O siromaštvo, kako si ti grenko! Zakaj so mnogi tako bogati, premnogi pa tako siromašni? — Minka, pobegni z menó čez goré v tujo deželo; sreča naju ne zapusti, menim; jaz sem zdrav in krepek, in bom lahko z delom prislúžil za obadva.“

„Tinek, kaj praviš? povpraša strmeča Minka. „Da bi pobegnila, da bi zapustila očeta in mater? Da bi zapustila svojo dobro mater, oj tega ne, tega pa ne, kaj misliš?“

„No, sedaj pač vidim, da zastonj upam, zastonj pričakujem,“ odgovori Tinek.

„Tinek, Tinek moj, ne govori mi takisto. Saj te ljubim, in te bodem, pa nobenega drugega ne“, zagotavlja ga dekle in se sladko nasmeje.

In oba omolknetata, oba preiščujeta, vsak je zatopljen v svoje misli, samo kedaj pa kedaj se kateri ozre po pluskajočih valčkah. Kar na enkrat Tinek ves zavzet in grozopoln zaječi: „Pogledi tu doli, Minka, pogledi, ali kaj vidiš ali nič? Kedarkoli sedim pri tebi v čolnu, vsak pot vidim kaj nenavadnega, in večkrat sem te že hotel povpraševati, če tudi ti kaj vidiš, ali nič. Pogledi no, dozdeva mi se, kakor bi se čarokrasno možko obličje z dolzimi kodri pomaljalo iz vode, in tebe sledilo s temnozelenimi očmi. Pogledi Minka, kaj je to?”

Minka je pogledala doli po jezeru, z roko segla v vodo tako, da so se narejali kolobarčki po njej, ter je rekla: „Povodni mož je, o katerem mi mati večkrat kaj pripovedajo. On me ima rad. Vselej vidim njegove prijazne oči poleg svojega čolnčiča, kadar se vozim po jezeru, in nič se ne bojim, če se vzdigne vihar, ker me povodni mož vselej srečno potisne k bregu.“ —

Mirno, skoraj tiho je na jezeru. Tinek molče strmi pred se v čoln, kakor bi nekaj preiščeval, Minka pa prime za veslo, in poganja čoln naprej po gladini jezerskeje. Čez dolgo časa pa se Tinek naglo in burno vzdigne, ter plaho dé deklici: „Oh, ne upaj duhovom globin; bojim se, da ti kaj zalega ne storé.“

„O kaj še, povodni mož je dober duh!“ odgovori dekle nekako vesela in zadovoljna. „Na zemljo pa tako več ne pride od takrat, ko je bil nesrečen na zemlji. Mati moja so mi že večkrat pripovedovali, kako je strastno ljubil neko lepo ribičevo hčer.“

„Vsaj lepša menda ni bila, kot si ti,“ nasmehlja se Tinek, in se ozre na krasno obličje dekleta, na čegar lepem belem čelu je lesketal srebrno jasni lesk tihe lune.

„Oj, ko bi vedela, da bi mi vodni mož pomagal, kar šla bi k njemu doli v stekleni grad. Povodni mož vé, kaj je ljubezen, on dobro pozna njeno čarodejno moč!“ šepetala je Minka, Tinek pa je skušal udušiti v njej take misli. On je bil srčen med ljudmi, nasproti pa plah in boječ, kadar je prišel govor na duhove.

II.

Kadar je Minka domá se pokazala na vežnem pragu, stopi jej nasproti oča z divjo kletvijo in maščevalnim pogledom. „Kje si bilo, nepo-

slušno dete?“ zakriči nad njo stari. „Ali ti nisem naročal, da nimaš z doma hoditi, zlasti ne takrat, kadar je tvoj ženin napovedan. Grogga nas je obiskal, a ti dirjaš z doma, kdo vé kamo? Mož ni bil dobre volje, pa saj ne more biti, ker si taka. Jutri zopet pride, da se dokončno pomenimo in sklenemo, kar se mora skleniti; če pa bodeš trmoglava, kot si bila do sedaj, pa te“ — in grozéch povzdigne svojo debelo pest.

„Oh oče, oče, ne morem,“ stoče ubogo dekle. „Ne morem, ne smem; nikoli ne, oče!“

„Kaj? kako da ne?“ srdito povpraša oča. „Zakaj pa ne, to hočem vedeti. Meniš li, da ne vé, kdo hodi za tebjó? Saj se poznamo, le vrzi ga iz glave in iz srca, tistega Tinka, ki nima toliko, da bi pošteno izhajala. Sta bila pa gotovo skupaj na jezeru? Govori, ali ni tako?“

„Ne morem, oče, ne morem! Groge ne maram!“

„Pa zakaj ne? In vendar bodeš njegova, če ne, te pobijem!“ zadere se oča, in vnovič vzdigne svojo silno pest. Ta hip priskoči njegova žena Jora, in ga vjame za roko.

„Stoj, stoj, stari!“ srdito zavpije; „pusti mi dekleta! — „Upokoji se, mila hčerka,“ tolaži deklico, nič se ti ne zgodi, ne boj se!“ — Čemu bi jo tepel, obrne se zopet k možu. „Ali je tvoja? Ti nimaš pravice do nje!“

Molče je stal ribič, in gledal Joro, ki je ihteo hčerko na prsi pritiskala.

„Jora,“ izpregovori ribič mirnejše, „Minka mora biti Grogova žena; saj veš, ne pomaga nič.“

„Molči!“ zavrne ga Jora. „Dosti dolgo si jo trapal.“ Na to potegne dekleta sebjó v kamrico, ribič pak je preklinjevaje zaloputnil vrata, ter šel ven hladit se v jasno noč. —

Minka je jokaje pala okrog vratu Jori, ter jej odkrila svojo ljubezen do Tinka s tako odkritosrčnimi besedami, da je Jora ž njo vred se zjokala. „Jez ne ostanem tu“, vzdihovalo je zbežgano dekle, „kar ušla bom! Mati, če se me vi ne usmilité, pa kar napravim se in pojdem k povodnemu možu, ki je tako priljuden!“

Jora se zgene, dolgo zré v Minko, globoko vzdihuje, ter izpregovori: „Naj že bo kamor hoče. Dete moje, razodenem ti skrivnost, da tako poplačam tebi, kar sem bila dolžna ostala tvojej materi.“

„Kaj niste vi moja mati?“ stermé povpraša Minka.

„Ne, jaz nisem tvoja mati, in ribič ni tvoj oča“, odgovori Jora. „Poslušaj, kaj ti bom povedala, jaz in tvoja mati sve bile sestri. Bila sem

nekdaj mlada in lepa, ali tvoja mati je bila še mlajša in lepša. Imé jej je bilo Minka, kakor tebi, in ljudje so sploh trdili, da ni lepšega dekleta daleč na okolo. Tačas je prišel k nam Divjak, ubožen ali pošten, in kmalu se je priljubil mojemu očetu tako, da so ga čislali, kot lastnega otroka. Jaz sem rada videla ga, jaz sem ljubila ga; a on je raje videl tvojo mater, mojo sestro, in oča so mu jo tudi obljubili. Minka sicer ni ljubila Divjaka, pa je vendar storila, kar so oča zahtevali, udala se je njilnej volji. Ali v nekterih tednih se je spremenila vsa; bledla je, bila je težkomiselna. Po cele dni je sedevala tam pod košatim hrastom na bregu, ali pak se je sama vozila po jezeru. Čudno, prečudno se nam je to videlo. Divjaka se je ogibala. In jaz sem bila vesela, ter sem mislila si, posedaj, saj ne bode več gledal za njo, ter si izbral mene. Minka je očito hirala, njeno svitlo živo oko se je zakalilo, in lica so jej vpala. Pozno po noči je najraje tiho otožno prepevaje pohajkovala po bregu, ob vodi. Jaz sem jo vedno izpraševala, kaj je jej, zakaj se je takisto spremenila, in pové mi prav skrivaj, da se ondi pod hrastom shaja s čarobnim mladeničem, ki ga prav za prav ne pozna, a ljubi ga pa prav strastno. V srečju zadovoljna in potolažena sem si zvesto zapomnila vse, kar mi je zaupala, ter šla in iz same zavidnosti razodela vse tisto Divjaku, da bi se mu prikupila. Divjak se je jezil, in žalostil, povedal je očetu, zakaj je dekleta taka. Oča so jo svarili, ter zaprli doma. Čez nekaj tednov je porodila tebe, pa umrla. Na smrtni postelji mi je izročila tebe, pa prstan, ki ga imaš na prstu, ter je dostavila, da je jej podaril ga njen ljubi, ter dejal, da bo varoval tebe, ubogo siroto, dokler ga bodeš nosila. — Oh Minka, ti nisi moja hči, ti si hči moje nesrečne sestre, in povodnega moža!“

„Zato vsak pot vidim njegove svitile oči poleg čolna, kadar se vozim po jezeru“, odgovori Minka poljubovaje prstan. „Oh uboga moja mati!“

„Kadar so tvojo mater pokopat peljali na otok, kamor si je bila sama izbrala,“ nadaljuje Jora, „nastal je nenavadno silen vihar. Valovje so prevrnili čoln, v katerem je stala truga, in jezero je oboje požrlo. Povodni mož je prišel po svojo nevesto. Oča, ki so Minko prisrčno ljubili, so umrli od groze in žalosti. Divjak je vzel mene za ženo, in z menój vred je dobil posestvo po mojem očetu. Še le pozneje smo se tule naselili, kjer smo sedaj. Jaz nisem bila srečna. Divjak me ni ljubil, in ker mu nisem rodila otrok, začel

me je sovražiti. Mene je pa vest pekla, ker sem bila izdala svojo sestro, tvojo nesrečno mater. Samo vera v skrivnostne moči, govorica, da sem prava čaravnica, dajala mi je pogum in moč proti Divjaku, ter je zljajševala moje težavno življenje pri njem. Skrbela sem záte, kar sem bila obljubila umirajočej sestri. Divjak te je čislal kot lastno dete, in zaradi tvoje lepote je upal, da s tvojo možitvijo zadosti svojej lakomnosti.“

„Ali pa Divjak vé vse to?“ povpraša dekle.

„Kaj pak da vé! Divjak dobro vé, čegava si. Nalašč, prav nalašč se je obnašal tako, da bi ti ne izvedela, da on ni tvoj oča, in da nima pravice do tebe. Divjak je bil s prva premožen, moj oča so mu bili veliko zapustili, ali s pijačo in z igro je zapravil skoraj vse premoženje do malega, in ker je sedaj pri Grogovi ves zadolžen, hočeta se s tem pobotati, da bi ti postala Grogova žena. — Jutri pride Grogova, tako je zmenjeno. Več ne morem storiti za te. Besedo, katero sem bila dala umirajočej sestri, sem izpolnila. Minka! saj poznaš moč, ki jo imá prstan. Povodni mož ti gotovo pomore, nič se ga ne boj!“ —

III.

Luna jasno sveti, kakor da se smeje ljubezni polnim mladim ljudem. Lahno šumljajo valovje, ter si pripovedajo, kdo vé kaj? Na bregu jezera zaropče, voda zašumi, in čolnič se začne zibati ter pomikati od brega na široko jezero. V čolnu sedi otožna in solzna Minka, ter urno vesla z izurjeno roko. Čudne misli se podé po njenej glavi. Omoči roko v vodi, in si otré vroče čelo. Zamišljena zré v tihotno noč, in prečudna čutila jej polnijo srce. Zagledala je povodnega moža; v dolgej, zelenej obleki je plaval poleg čolna. Dolgi zelenkasti lasje mu visé doli po rami, oči pa se mu svetijo, kakor dve jasni zvezdi. V globini jezerovi je bil videti stekleni grad, okrog pa vse gosto živobujnih cvetic in drugih rastlin. Valovje so vabljivo šumljali, in ljubeznjivi glasovi so se odzivali v nočnej tihoti. Minka se srčno vzdigne, in sname prstan z roke. „Povodni mož je ljubil mater mojo, tedaj tudi njenej hčeri žalega ne stori!“ poluglasno izpregovori in spusti prstan v vodo. Ljubeznjiv odziv se je zaslišal pri tistej priči. Povodni mož seže v čoln po Minko, in kot strela jo odnese v globino.

V steklenej dvorani, po čegar stenah so lesketale mavrične barve, izbudila se je zbegana Minka. Ležala je na počivališči, ki je bilo napravljeno iz dušečih vodnih cvetic, in nad njo so visele različno pisane cvetice, iz katerih je puhtela

prijetna vonjava. Poleg počivališča je stal povodni mož. Zlata krona lepote njegove dolge kodre, in zelena obleka krije njegovo vznešeno in visoko postavo. Ljubeznjivo se skloni k Minki, ter jej zašepeče z nežnim glasom: „Dete moje, sedaj si pri svojem očetu v podzemeljskem kraljestvu, in več ne bodeš občutila pozemeljskih bolečin. O kako dolgo sem moral čakati, predno si vrgla prstan v vodó. Drugače pa nisem mogel do tebe. Pojdi, Minka, pojdi k meni, da te pritisnem na svoje srce, vsa si podobna svojej materi, katero vedno oplakujem“.

Povodni mož Minko milostno pritisne na srce in zajoka. „Ne smeš me nikdar zapustiti, draga moja hči! Gospoduj pri meni v mojem kraljestvu!“

„Oh dragi oče, močni kralj!“ vsklikne Minka. „Prosila sem te, da me zaročiš z milim mojim Tinkom, ki je sicer ubožen, pa ga tako ljubim! Če tudi imam rada tebe, in sem rada pri tebi, vendar ne ostanem tu, če ne pride sem doli moj Tinek“.

Povodni mož žalostno pogleda Minko, in odgovori: „On ne more sem doli priti. Samo tebi je dopuščeno živeti poleg svojega očeta v podzemeljskem kraljestvu. Nihče drug umrlih ljudi ne sme tukaj prebivati“.

Tedaj pa tudi jaz ne ostanem sama“, zajoče Minka, in nasloni glavo na prsi povodnemu možu. „Oh, preljubi moj oče, ne morem ostati v tvojem kraljestvu, moram, moram se vrniti na zemljo med ljudi“.

„Nespametnica“, zavrne jo povodni mož, „ti se hočeš vrniti med ljudi k težavam in nadlogam pozemeljskega življenja? Ti tedaj nečeš živeti pri svojem očetu, ti nečeš ostati v tihej blaženosti? Usliši me vendar, ostani tu, kjer ti bode ugodno, morebiti si ne bodeš želela od todi, kadar ogledaš moje sijajnosti in krasote.“

„Dragi oče, saj veš, kaj je ljubezen“, nadaljuje Minka. „Brez Tinka mi bode vse to lepote bolj zoperno od dne do dne. Vendar nekaj časa že ostanem tu, ali kadar bodem zaželela, moraš me spustiti nazaj na zemljo k Tinku, in nama pomagati, kaj ne?“

Povodni mož nič ne odgovorivši prime deklico za roko, ter jo vodi po sijajnih sobanah svojega gradu. V čarobnem lesku se je bliščalo predrago, umetno zloženo kamenje; slišalo se je milozvučno petje, in kadar je Minka s svojim očetom prišla do vrta, dozdevalo se jej je, kakor bi jo cvetice pozdravljale, in se jej globoko priklanjale. Orijaško drevje je s svojimi gostimi vejami splevalo zelen oblok, in živorudeča svitloba je osvet-

ljevala vrt. Čem dalje je Minka hodila z očetom po teh osamelih prostorih, tem divnejša jej je bila okolica. Minkinim očem je bilo vse tako prikupljivo, da še pomislila ni, da že več dni hodi po podzemeljskem kraljestvu, kadar se je pa zopet zavedela, začela si je želeli iz čarobnega podzemeljskega kraja, želela si je v svoj čoln na jezero.

Bolestno je gledal povodni mož otožnost svoje hčere, in molče je poslušal njeno plakanje.

„Naj bo!“ dejal je žalostno. „Ker le nečeš ostati pri meni, ker nečeš deliti z menoj nesmrtnosti, pa pojdi nazaj na ubogo zemljo. Pojdi, da ti pokažem tvojo mater, katero sem bil prenesel le sem doli, da leži v mojem tihotnem kraljestvu“.

Povodni mož pelje Minko konec vrta, kjer je bil napravljen oblok iz visokega in košatega drevja. Sredi obloka je ležala iz korald spletena truga, ležala je na leskečem kamenju. V trugi je ležala mati Minkina, vsa podobna jej, in videti je bilo tako, kakor bi spala. Oblečena je bila po šegi mladih ribark, in okrog njenega čela je bil ovit venec iz nenavadnih povodnih rož. Povodni mož objame svojo hčer in bolestno zavpije: „Tedaj bodem izgubil tudi tebe, kakor sem bil izgubil tvojo mater! Če se povrneš na zemljo, bodeš morala umreti, kakor vsi ondotni stanovalci, in po tem te več ne bom videl. Oh, tvoja mati leži tu, kakor bi spala, pa se vendar nikdar več ne prebudi“.

Povodni mož omolkne, in poljublja svoje dete, potem pak nadaljuje: „Vzemi to škrinjico, v njej so dragocene perle, majhen del mojih neizmernih zakladov; zá me nemajo cene. Obogatite se z njim. Ljubi Tinka, in ostani mu zvesta, on pak tebi priljuden in mil. Idi tedaj, drago dete, idi, in spomni se kedaj pa kedaj svojega osamelega očeta v vedno tihem podzemeljskem kraljestvu!“

Povodni mož je na to zadnjikrat objel Minko, in jo nesel iz globine. Minka je bila vsa omamljena od bučanja valov. Kadar se je zopet zavedela, videla je, da sedi v svojem čolnu na jezeru blizu hrasta. Večerna zarija je polivala blejsko okolico. Ob nogi Minkinej je ležala zlata škrinjica. Ali se mi je senjalo ali ka-li, povpraševala je sama sebe.

Ta hip zasliši glas, obrne se in zagleda Tinka na bregu.

„Ali si ti?“ vsklikne vesela, in požene čoln k bregu. „O kako si pa obledel od včeraj! Kaj ti je?“

„Od včeraj?“ povprašal je Tinek ves začuden. „Od včeraj praviš? — Osem dni te že

iščem, pa te nikjer ni bilo dobiti. Jora me je strašila, da je povodni mož vzel te“.

Minka se je čudila, in nikakor ni hotela verjeti, da je osem dni prebila pod zemljo. Natanko pové vse, kaj je videla in izvedela v steklenej dvorani povodnega moža, Tinek pa pokaže mesto, kjer so bili Divjaka mrtvega potegnili iz vode.

Tinek in Minka sta živeła v bogastvu. Jora je do smrti bila pri Minki varovaje njene otroke. Minka se je z otroci rada vozila po jezeru, in kadar so jej pokazovali svoje obrazke v vodi, dejala je vselej z ginjenim glasom: „Povodni mož je! Bodite dobri in pridni otroci, pa vas bode varoval vsake nesreče!“

Kadar je Minka umrla že zelo postarna, slišalo se je na jezeru divje otožno plakanje, in od tistega časa nobeden več ni videl — povodnega moža. —

Suha rodbina.

(Po franc. poslovenil Vicko Dragan.)

Med najprijetnije tovariše, katere sem našel v svojem življenji, štejem prijatelja Marota, ki že tri leta kot fotograf v Pariži živi. Nisem še videl veselejšega filozofičnega človeka. Meseca maja 1865 sem ga obiskal v njegovem atelieru, in našel sem ga celo samega, neko knjigo prebirajočega.

Ko sem mu odkril svoje začudenje, da nima nič dela, mi reče: „skoro bodem delo dobil, že se je troje oseb pri meni oglasilo“.

„No kakšno kneginjo, kakšnega dobro plačujočega lorda pričakujete?“

„Dragi moj, tako na glasu nisem še, da bi kneginje k meni vozile se, in lordi tudi ne dohajajo tako pogosto več v Pariž, nego nekedaj“.

Pričakujem madamo Perier, katere še ne poznam, gospodina Ramonta, ki je prêpevec pri veliki operi, in gospoda Lafonta sê šesterimi otroci“.

„Ramonta? tega imena nisem še bral na nobenem glediščnem oznanilniku“; pristavim jaz.

„Tudi jaz ne. O prijatelj moj, ko bi hotel vesele igre spisovati, bi sedaj lahko kot fotograf dosti se naučil. Nikjer se človečja gizdavost in oholost, taštost in praznoča lepše ne prikazujejo, nego v atelieri slikarja in fotografa“.

V predsobi se slišijo možke stopinje, in glas, kakor kakšne hripave tenoristinje. Marot odpre

vrata, in bled mož, ki je imel obraz, da se ne ve, jeli bi ga med stare ali mlade šteli, stopi v hišo. Bil je majhen, in vrat imel ognjeno-rudečim šalom ovit, dasiravno ni bilo mrzlo.

„Bon jour Messieurs, vendar nisem Vaji motil svojim petjem?“ vpraša bledoličnik s prav posiljenim smehljajem, in reče: jaz sem pevec pri veliki operi Ramont“.

„O ne, kdor nebi rad poslušal petja?“ odgovori prav uljudno Marot.

„Veste kaj moj dragi fotograf, malajte me v kostimu Don Oktavija, jaz sem k soire-ji kneginje Metternichovke povabljen, ali rad bi jej prvlje poslal svojo fotografijo, da vidi kakšne sem ponosne postave. O moj visoki C, to je pravi Golkonda, kaj sta Revs, kaj Ander proti meni? Sicer sem imel dosti zavidnežev, ali drugi teden stopim na oder velike opere, in svet bode občudoval moje pevske smožnosti“, — pripoveduje naš gost. Fotograf posname celo figuro našega velikega tenora, ki delo plača, in se posloviti.

Ko naš tenorist odide, se zasliši cepetanje otročjih stopinj!

„To je gotovo gospod Lafont s svojimi šesterimi otroci“, reče Marot, in res moj prijatelj ni se zmotil, za nekoliko minut stopi v sobo suh mož s 3 fantiči in s 3 dekleti, ki so vsi blede in prav otlih očij bili. Teh sedem Lafontovcev me je spomnilo na sedem suhih let egiptovskih.

„Dragi moj gospod, začne gospod Lafont, jaz Vam moram reči, da takoj za menoj prideta dva gospoda, ki bosta potrdila, da sem jaz Jean Baptiste Lafont denes 21. maja 1865 s svojimi sinovi vred, namreč: Jean Baptist, Henry, François, in hčeram: Adella, Jeanette in Therese Lafont bil od Vas g. Marot fotografiran, in da bodete Vi to fotografijo poslali na gospoda dra. Verneta in notarja Chatillona, in mislim, da bode prav, ako se mi grupiramo; jaz svojega malega Françoisa vzamem na koleno, in hrčko Therezo pa dam čepeti poleg svojih nog, kako sodite moj gospod? a priči pa morate za menoj in mojimi otroci stati“.

„Prav krasno, malo roko višje povzdignite, mademoiselle, tako“, reče Marot. Gospod Lafont pa zakliče: „No otroci, Vi veste, kaj imate storiti“.

„A za božjo voljo, gospod Lafont, kaj delate? poglejte vendar svoje otroke? Tako jih vendar nemorem fotografirati, vsi lica napuhnjejo, ko da bi se hotli pripraviti na puhanje v trobente!“

„To morajo otroci; oni imajo zapoved lica napuhniti, prosim o tem nič ne govorite v pričo prič, moji otroci morajo se s prav okroglim, debelim obličjem predstaviti“.

„Vsi bodo v fotografiji imeli napuhnena obličja, res negre, g. Lafont“.

„Mora iti, jaz Vam plačam trikrat toliko, kolikor prosite, in če bodem imel srečo, še dobite 300 Napoleondorov, pri moji česti, a jaz računim na diskrecijo in zamolčljivost Vašo in Vašega pomagača“.

„Pomagač, nisem, ali na mojo zamolčljivost se smete zanašati“.

V tem hipu vstopita omenjena gospoda. Marot ju pozdravi, in se zopet k gospodu Lafontu obrne. G. Lafont zakriči: „Mirno otroci, naj se nobedno ne gane, oči obrnite tje k steni, kjer oni venece visi, ste me razumeli?“

A tempo napuhajo zopet vsi Lafontovci svoja ličica.

„Gotov sem, hvala lepa“, reče Marot.

Sedaj se grupa razveže, Lafont deco tišči v predsobo, rekši, da bi utegnil duh kolodija jim škodovati, ter se obrne k pričama, in prosi naj pismo, ki je ima pri sebi, podpišeta. Priči preberete, se podpišete, da se je res Lafontova rodbina dala fotografirati itd.

Jedva sva bila sama, ko noter stopi madame Peries. Bila je odurna oseba, da me je veselje zapustilo gledati, kako jo bode moj prijatelj fotografiral. Poslovim se od njega, in mu rečem: z Bogom!

Pet mesecev pozneje dobim od prijatelja Marota pisemce, ki me vabi, naj se pripravim, ker bode z vozom po me prišel, da se peljeva na deželo. Moj prijatelj pride ob določeni uri, in nekega lepega jesenskega dne sva sedela pod zelenim listnatim štorjem. Gostovalec najina je bil g. Lafont in po zeleni ruši so plesali njegovi otroci. Ko smo pri izvrstnem kosilu izpraznili že tretjo buteljo St. Julienea, začne nama g. Lafont prav živim humorjem sledečo historijo pripovedovati:

„Rodbina Lafontovcev ima različne prednosti, ali nobeden Lafontovec nima sreče, da bi bil dobro rejen — debel. Kako je to, ne zapopadam, vsi moji trudi se odebeliti so za-

stonj, okroglega trebuška ne dobim. Da bi dobil debel naraščaj, sem se oženil z Adelo Merceur, hčerjo in sestro debelih ljudi. Brat moje žene me ni mogel trpeti, da si ravno sem mu bratinski nasproti prišel. On se drži trdno predsoda, da so suhi ljudje zavidljivi, skopi in prepiralni, in le debeli dobrohotni, radodarni in miroljubivi. Smrt mu je vzela okroglo ženko, in ravno tako valjcaste otroke, in se je sedaj pridružil k svoji najstarejši sestri, ki ima prav debelega moža, in prav okroglasto hčerko. Vsako leto je te ljudi moj svak povabil na svojo graščino, mene in mojih otrok pa nikdar. Ko je moja žena umrla, mi je oponašal, da sem jo dal od lakote umreti, in moj drugi svak Charpentier ga še v tem potrdi.

Sestra moje žene je tudi umrla, in Merceur pravi, da bodo sedaj Charpentier in njegova hčerka debeluška vse po njem podedovali, mi Lafontovci pa ne dobimo vinarja. Vprašam Vaju, gospoda moja, jeli ni to v nebo vpijoč greh? Niso li moji otroci tudi unučki njegovih staršev? Vendar, kaj sem hotel storiti? Pustil sem svaka Merceura na levi strani ležati, tudi nisem se brigal za Charpentiera. Pred kratkim sem izvedel, da moja gospoda svaka sta si prav navskriž zaradi političnih nazorov, in nič ne kaj dobra. Vendar nisem hotel tega sovraštva se posluževati, in se Merceuru bližati, še le ko sem izvedel, da je zelo zbolel na vodenici, poslal sem mu prisrčen pozdrav po nekem prijatelji. Ta prijatelj mi prinese zopet njegov odzdrav, in prošnjo, naj mu pošljem fotografične podobe svojih otrok, kakšni v resnici so, in je še pri tem ostal, da portréti se imajo v pričo prič posneti. Začne se mi v glavi daniti, in ker sem vedel, da moj svak suhih ljudi ne trpi, sem si dovolil malo zvijačo. Obličja mojih otrok so bila v nazočnosti prič fotografirana, in njemu poslana. Da so se mu napuhnjena obličja prav dopadla, prevedel sem iz tega, da je po smrti svojega dobrega svaka moj najstarejši sin Merceurovo grajščino podedoval, drugi otroci pa precej gotovega denarja!“

Vsi smo se prav srčno smijali. Gospod Lafont pa reče: „Predsodov drugih ne smemo pobojevati, nego samo gledati, da se jim izognemo“.

„Tukaj, gospod Marot, je nakaznica na mojega bankiera, da Vam izplača 300 Napoleondorov“.

Oddel za znanost.

Platonovi razgovori.

(Spisuje prof. V. Kermavner.)

1. Evtifron.

Kogar je volja seznaniti se tanje s filozofijo v obče, a posebno z modrijanstvom starega veka, ovemu svetuje uže Artur Schopenhauer marljivo prebiranje razgovorov Platonovih. Imeniti nemških filozof, vsaj v tem primerljaji verogoden, pozna namreč, kakor sam pravi, le dva modrijana, ktera sta sposobna napotiti prvence do mišljenja filozofičnega, in ova dva sta Platon in Kant. Toda razloček med obema je za prvence velik, ker Platon vodi čitatelja po prijetni poti; njegovi spisi niso suhoparni, negoli dela umetniška, ki se daje najbliže prispodabljati dramam. Osebe so prav izvrstno oznamljene, humor in ironija Sokratova razjasnjeta in oveseljujeta čitatelja, ako so ga utrudile predolge in globoke preiskave znanostne.

Za tega delj pa treba prvencu vodila, ker rezultati niso posneti koncema, kakor se godi v kaki razpravi, nego raztepeni po razgovoru, kakor n. pr. etični izreki po dramah, in treba jih iskati, pobirati, skupljevati, ako hočeš vedeti, kaj je za prav nameraval Platon s tem ali onim razgovorom. Sicer se ti utegne primeriti isto, kar se je pripetilo marsikateremu omikancu, da je ravno toliko vedel koncem razgovora, kolikor početkom, in naposled zavrgel celega Platona nevoljno. Za to smo se numenili v naslednjih listih podati nekatera vodila v pojasnjenje onih spisov, pa ne za učenjake, katerim je težko ustreči, ampak za neuke, ki bi se morda seznanili radi z Platonovimi idejami. Pričenjamo pa naravno s krajšimi razgovori, kakor so: Evtifron, Lahes, Lisis, Harmidej, i preidemo polagoma na obširneje in težje n. pr. na Evtidema, Menona, Protagoro, Gorgijo; le tako gre upati, da se udomačimo sčasom v npravstvu Platonovem.

Pobožnost, o kateri se suče razgovor Evtifronov, je bila že v starodavnih časih helenskega življenja jako cenjena čednost. Kdo se ne spominja pobožnih izrekov, ki jih čujemo iz ust junakov pri Homerji? Bogovi vedô vse, vse vidijo, vse zamorejo; zaradi njih se ne sme žaliti pribežnik, oni kaznujejo krive zarote in ošabna in prevzetna dejanja. Omenjamo pa take izreke mimo gredé za to, ker se v obče premalo poudarjajo bralcem helenskih klasikov, in marsikdo, če se je prav dolgo bavil s Homerjem, ne vidi v verstvu starih Helencev drugega, nego raztepeno, sem ter tje nemoralično basnoslovje.

Res pa je vlada teh bogov časi samovoljna: Zen pošilja zmago zdaj temu, zdaj onemu, kakor njega je volja, on podaje nadloge zlim in nezlim samovoljno, in človeku treba trpeti; razpre se celo z drugimi bogovi zaradi ljudi n. pr. s Hero, Posejdom in njegova modra hči mu je le nevolj-

no pokorna. Seveda so se začeli ljudje, ki so verovali take reči, bogov bati, pa ne vselej zato, ker bi čuvali nad pravičnostjo in sploh nad redom npravstvenim, nego časi tudi zaradi njihove samovoljnosti. Da bi pa utolažili njihovo jezo, so sklenili z njimi zavezo, kakor Izrael z Jehovo, ter jim v isti namen prinašali darove. Vsled zaveze so imeli bogovi posebne pravice do ljudi, razvilo se je božje pravo poleg državnega, ki se je ohranilo do poslednjih časov helenskega življenja. Vendar jih je bilo za Sokrata in uže pred njim mnogo, ki niso verjeli vsega, kar se je pripovedovalo o bogovih, in Sokrat sam se je ustavljal nevrednim pravljicam o bogih, ki so bile pohujšljive zato, ker jih niso razumeli v prvotnem pomenu. Takim možem nasproti so se nahajali posamezniki, ki so domnevali bolje nego drugi razumeti božje reči; prerokovali so bodočnost a vzbujali veselost pri občinstvu, držali so se strogo pisma, ko bi imel zato i ves svet poginoti. Tak učen basnoslovec v paganskem pomenu je bil Evtifron.

Lično jo je ukrenil Platon, da je vernemu Evtifronu nasproti v pogovoru o pobožnosti postavil ravno v tem času Sokrata, ko je bil ovi obtožen zaradi neverstva. Iz tega slučaja je pa tudi razvidno, kedaj je pisan in na svetlo dan ta razgovor. Ko bi ga bil Platon pisal po obsojenji Sokratovem, težko bi Sokrat govoril tako brezskrbno in veselostno o svoji tožbi! Ne bil bi pa zamogel Platon svojega učitelja bolje zagovarjati, nego z besedami, ki jih govori pravoverni Evtifron. Kdor bi Sokrata tožil, pravi, bi žalil in oskrnil svetišče samo državino; kar se pa tiče novih božanstev, je morda njegov daimonion tega kriv, da ga dolžê novotarij v božjih zadevah, ali, kakor bi mi veleli, krivoverstva. Sokrat je namreč govoril o nekem notranjem glasu, ki ga nagiblje in naganja ovo storiti, ono opustiti; tak glas imenoval je božji glas ali božanstvo, daimonion. Vendar Evtifron ne najde na tem nič brezbožnega ali krivoverskega. Tudi meni, pravi, se posmehujejo, kadar jim prerokujem, češ da sem norčav; ali o tem se ni brigati, temuč drzno postaviti se jim treba. Kako bi nek mehkužen, mlad prevzetnež, kakoršen je tožnik Melét, bolje vedel, da je Sokrat neverstva kriv, nego učeni bogoslovci, ki se čisto nič ne spotakne o Sokratovi veri? Je li po takem treba tožbe in sodnikov? A to še ni dosti: razlaga Sokrat tudi, kaj je prava pobožnost in očito je, da ravno on take reči bolje razume, nego sam Evtifron. Boljih dokazov nedolžnosti Sokratove menda ni treba. Le toliko še dodenimo, da se volja in dejanje strinjata v Sokratovem in Platonovem smislu popolnem; kdor ima zavest pravičnosti ali hrabrosti, je tudi pravičen ali hraber, kdor pa vede pobožnosti nima, ne more biti prav pobožen, ko bi tudi hotel. Po

takem je dokazano z razgovorom Evtifronovim, da je Sokrat pobožen, ker je očito, da ima vedo prave pobožnosti.

Kar se je tikalo gori omenjenega božjega prava v Atenah, je spadalo v področje kraljevega arhonta: on je tedaj sprejemal pravde za neverstvom, za ubojstvom, v obče za krivdami, ki so žalile večne zakone božje, kot preiskovalni sodnik. Tako se snideta pred njegovo lopo Sokrat kot obtoženeec in Evtifron kot tožnik svojega očeta za ubojstvo. Oča je namreč nekega delavca, ki mu je bil ubil sužnjika v pijanosti, dal zvezati in vreči v rov. I ko je v Atene poslal vprašat izvestnika, kaj bi bilo storiti v takem primerljaji, mu je delavec umrl lakote in mraza. Je li to ubojstvo? Sorodniki njegovi so trdili, da ni. In ko bi tudi bilo, so rekli, ne pristoji sinu očeta tožiti; to je brezbožno. Tako je bilo mnenje vseh Atenjanov. Le pobožni Evtifron misli drugače: Kdor za uboj ve, z ubojnikom občuje ter ga ne ovadi sodništvu, da bi se kaznoval, je sam enako kriv in nečist, bodi ubojnik tujec, bodi si lastni oča; kdor pa tako tožbo imenuje brezbožno, ne ve žalibože, kaj je pobožno in kaj brezbožno. Res ste tu dve dolžnosti v nasprotji, dolžnost do bogov in do oče. Atenjanom so veljala v takem slučajih vezila sorodstva za svetejša, spoštovanje do staršev so imeli za korenino prave pobožnosti.

Zaista mora dobro vedeti, meni Sokrat, kdor se loti take tožbe, kaj je pobožno! Ker me je tožil Melet za neverstvo, razodeni mi, kaj je verstveno in brezverstveno ne samo pri uboju, nego pri vsacem dejanji; vsaj pobožno je povsodi sebi enako in iste podobe, in nepobožno takisto. S tem se začenja prvi del znanstvenega razgovora.

Kako odgovori sofist Hipija na vprašanje: kaj je lepo? Lepa devica, kakor našteva Menon mesto pojma čednosti: pravičnost, hrabrost, premišljenost, modrost — enako pravi Evtifron, sicer strokovnjak verstva: pobožno je, kar jaz sedaj delam. Kdor toži in preganja ubojnika, roparja svetišč, in ko bi bil njegov oča, dela pobožno; vsaj je tudi Zen, najblažji in najpravičnisi bog, zvezal svojega oču, kateri je pojedal lastne otroke, in enako je ravnal Kron z Uranom, svojim očetom. Take in enake nerazumljene pravljice basnoslovske so služile kot uzori lastnega dejanja in nehanja tedanjim pobožnim prenapetnežem, ali Sokrat in Platon sta jih zametavala kot bogovom nepristojne. Sicer je pa Sokrat veroval vse, kar mu je ukazovalo verstvo helensko; to nam priča Ksenofon v Sokratovih spominkih.

Seveda z odgovorom ni mogel biti zadovoljen, ker je iskal pojma in to raznil tudi se svojim vprašanjem. Sokratova glavna zasluga za filosofijo ravno v tem obstoji, da je začel po navodu ali z naštetimi primeri oznamljati pojmove; to nam potrjuje Aristotel sam. In zaista, kar je mera in vaga fisiki, to so točno oznamljeni pojmovi filosofiji; oni so gotova podlaga daljega razmišljanja.

Je li samo Evtifronovo dejanje pobožno, ali so tudi druga dejanja pobožna? Kaj je občno

znamenje pobožnosti pri vseh, na katerem imamo spoznati, da so pobožna?

Na to odgovarja Evtifron: Pobožno je, kar je bogovom dopadljivo, brezbožno pa, kar jim je mrzko.

Po logični obliki je ta oznamba (definicija) pravilna; da pa bistveno ni resnična, se da tako le dokazati. Reklo se je poprej, da bogovi žive v razporu med saboj n. pr. Zen s Kronom. Vzemimo pa za izgled razpor med ljudmi. Ako imajo ljudje razpor med saboj, se ne prepirajo zaradi tega, je li kaka reč večja ali manjša, težja ali lažja, ker to se da šteti ali meriti, ampak zaradi posnetih (abstraktnih) pojmov, kakor so: pravično, nepravično, blago, neblago, dobro, zelo. Po analogiji se da isto trditi o bogovih, kateri žive v razporu. Torej veljajo iste reči nekim bogovom za pravične, nekim za nepravične, tem so dopadljive, onim mrzke. Po takem so iste reči dopadljive, in mrzke in po gori navedeni oznambi tudi pobožne in brezbožne. Ako je Evtifronov namen tožiti oču Zenu dopadljiv, je pa morda Kronu in Uranu mrzek.

Iz tega dokaza pa ne vidimo samo, da je omenjena oznamba napačna, ampak posnamemo tudi z lahka, kak pogubljivi upliv morejo imeti one pravljice, katere je Sokrat ovrgel kot nepristojne, na nraavnost človeško. Koga bi se neki oklenil človek v zadregi, ko bi isto dejanje bilo enemu bogu dopadljivo, enemu pa mrzko, torej moralnično in nemoralnično ob enem? Tudi Evtifron se tega prestraši ter se izkuša izmuzniti iz zadrege. Zato vsaj, pravi, se ne prepirajo bogovi, da se ima kaznovati, kdor je človeka ubil po krivici. Ali s tem zabrede le v drugo logično napako; da se je zgodilo po krivici, je nov pogoj, ki se mora stoprv dokazati (petitio principii). Kakor se pa ne prepirajo ljudje zato, ima li kaznovano biti, kar je storil kdo po krivici, tako tudi ne bogovi; vsi so te misli, da se mora kaznovati krivica. Po tej poti se Evtifron ne more izmotati. A ko bi tudi oznambo popravili rekoč: Kar vsi bogovi ljubijo, je pobožno, kar pa sovražijo vsi, je brezbožno, bila bi še vedno napačna, zakaj napaka drugdje tiči; zmeden je namreč uzrok z učinkom, bistvo se slučajnostjo. Vprašalo bi se namreč: Je li pobožno za to ljubljeno, ker je pobožno, ali je pobožno, ker je ljubljeno od bogov, t. j. je li dopadljivost bistveno znamenje pobožnosti, ali ima ova drugo znamenje, da bogom dopada? Kakor imenujemo kako reč nošeno ali voženo za to, ker se nosi ali vozi, pa se ne nosi i ne vozi za to, ker je nošena i vožena, takisto ima pobožnost uzrok, da je ljubljena od bogov, v svojem bistvu, in pa pobožnost učinek ljubljenosti; bogom dopadljivo ima pa uzrok v tem, da je ljubljeno od bogov. Ali drugače rečeno: učinek se opira na uzrok, né pa na opak. Po denašnji logični metodi bi se glasil silogisem: Različni uzroki dajo različne učinke (Axiom). Pobožno ni za to pobožno, ker je ljubljeno od bogov, bogom dopadljivo pa je za to takošno. Torej je pobožno in bogom dopadljivo različno. Po tem takem je povedal Evtifron se svojo oznambo le slu-

čajno lastnost pobožnosti, da jo namreč ljubijo bogovi, da jim je dopadljiva, bistva, zakaj da jo ljubijo, pa ni razodel. Treba tedaj zopet začeti bistva iskati in uzroka, zakaj je dopadljiva.

Človek, ki ni hodil nikdar duševne poti brez vodnika, kateri ni mislil dalje, nego da je zapopadel kolikor toliko, kar se mu je narekalo, ali kar je čital, tak človek je nevoljen, ako ga zapusté na enkrat vodniki, ter se mu stavijo zapreke, kjer jih je pričakoval najmanj. Ako je on neumen, dolži druge, češ, da so mu krivi njegove nevednosti, ako je brihten, pa začenja vpraševati, to se pravi: začenja misliti. Tak začetek mišljenja, filozofičnega, razmišljanja o pristnih pojmovih, brez katerih veda v obče ni mogoča, je izvrstno dokazan v prvem delu Evtifrona, pokazana je pa tudi pot, kakor smo videli, po kateri se pride do mišljenja. Znanosti ne manjka Evtifronu; očita mu Sokrat sam, da ne more dalje zaradi zgoli učenosti. Ali učenost ne zadostuje brez lastnega mišljenja, učini pa duševno nečimurnost in lenobo, ker si domišljuje učeni nečimurnež, da ve že itak več, kot njegovi vrstniki. Pač je zadel pravo temni Efežanski modrijan Heraklit z besedo: Mnogovedstvo ne modri razuma.

Hitreje se pomiče drugi del razgovora do cilja. Ker si ne ve pomoči Evtifron dalje, mu pomaga Sokrat s tem, da mu pokaže, kako se pride do pravilne oznambe; išče se namreč bližnji vrstni pojem (genus proximum). Bilo je že omenjeno, da je sklenil pobožni človek zavezo z bogovi, katere se ima držati, dokler je pobožen, to se pravi, on mora biti pravičen proti bogovom. Pravičnost je po tem takem bližnji vrstni pojem pobožnosti. To se ponavlja večkrat in v poznejih razgovorih. Vse pobožno je torej pravično. Dalje je treba iskati posebnega razznamka (differentia specifica) med pobožnim in pravičnim; kajti ni vse pravično tudi pobožno. Za izgled, da bi razmero med pravičnim in pobožnim dokazal, izvoli Platon strah in sramežljivost, ker sta tudi ta pojmovna znamenje pobožnosti, ter pravi: Kjer je sramežljivost, je tudi strah, ne pa naopak; saj je mnogo reči, ki se jih bojimo, ne sramujemo se jih pa ne. Torej je strah in takisto pravičnost obširniši, vrstin, sramežljivost, pobožnost ožji, razredni pojem; pobožnost je del pravičnosti. Kateri del? Oni del, ki obsega skrb za bogove; drugi del pravičnosti pa obsega skrb za ljudi. Kaka je ta skrb? Kakoršno imajo služabniki za gospodarje? — službovalna. Kakor vzamejo gospodarji služabnike v službo, tako tudi bogi ljudi. Kaj pa nameravajo bogovi s tem službovanjem, ako nas vzamejo v službo? Mnogo lepega, odgovori Evtifron. Sicer je ta izraz zopet preobširen; kajti vojvodi nameravajo tudi mnogo lepega, glavna svrha jim pa je zmaga; mnogo lepega hočejo kmetovalci, pa glavna reč jim je živež, ki ga pridelujejo: vendar je oznamba pobožnosti v smislu Platonovem s tem dognana, vsaj pravi Sokrat Evtifronu, da je bil uže tako blizo prave oznambe, pa ga le ni hotel podučiti.

Pobožnost bi tedaj bila pravično službovanje bogom, kateri porabijo tako službo, da oblažijo in

povzdignejo človeka ter po njem utemelje in ohranijo nrvnost; pobožen je, kdor se da v službo vzeti, t. j. kdor svojo voljo pokloni bogovom. Tako se bliža Sokratova pobožnost uže krščanski ideji, katera je našla pravi izraz v molitvi: Zgodi se tvoja volja! Nrvnost človeška bi bila torej, kar je imenoval Evtifron mnogo lepega. Prav reče Socher: Bogu služiti je vernost (religion), ljudje morajo biti sodelavci božji. Primeri Susemihl-a: „genet. entwick. der platon philosophie“.

Toda Evtifron ni sposoben take in enake ideje razumeti. To je težavno zapopasti, pravi, le toliko ti rečem: Kdor pove ali stori kaj prijetnega bogovom z molitvo ali darovi, je pobožen; to ohranjuje rodbine in države, pridiguje dalje, nasprotno je brezbožno, ki vse prevračuje in pogublja.

Sokrat ni odvrčal mladine od molitve, nego učil jo je prav moliti; človek naj moli, da bi ga spoznali bogovi vrednega sodelovati pri nrvnosti in oblaženji narodov. Ni Evtifronove pobožnosti ne ovrže, ker bi se dala tudi drugače razumeti, nego jo Evtifron in njegovi vrstniki razumejo, ko bi bilo dokazano, kaj je prava molitev, kaki so pravi darovi. Ako pa tega ni, tu je ona pobožnost le neko trženje med ljudmi in bogovi. Človek daruje le zato, da bi prijel kako večjo korist ali dobroto za svoj dar, t. j. iz dobičkarije ali lakomnosti. A ker bogovi ne potrebujejo ničesar, je on vedno na dobičku. Taka bi bila hinavska pobožnost. Tudi pri tej šali pa vidimo Sokratovo mnenje, ki se nahaja često pri Platonu, da človek le dobrote prejema od bogov. Od todi bi se dala razviti druga misel, da ima človek le za prave dobrote prositi. Tudi Evtifron misli enako, ker pripozna, da človek bogove časti, da-si tega ne potrebujejo. Ker pa zopet pridene, da jim je to prijetno, zabrede v poprešujo logično napako in tako se konča razgovor na videz šaljivo, pa vendar ne brez koristnih nauk. Trije nameni se strinjajo v njem: razviti pojem pobožnosti, ugovor zoper nekatere škodljive uke narodnega verstva, zagovor Sokrata zoper natolcevanje tožnikov. Prim.: „Steinhart-a einleit. z. Euthyph“.

Jezikoslovne stvari.

Naši slovníčarji razve velikega Miklošiča in razboritega Oroslava niso celo nič jemali ozira na razrečja vsega obsežja Slovenskega, rabeči in goječi zvečine samo korotanščino, jako nemškimi življenjem spačeno, zbog tega pa se je tudi pisava navadama gibala v pretesnih ojuicah, in mnogoternik črepajoč samo odtod slovniške znanosti a četejoč: nego, nego li, konči, končema, lebka = čelada, kar je laško, roditelji, poselnik = apostol, naličje = krinka, kar ni naše, smok, kop, naleknoti, skrovišče, zasloba, porob, brodec, brodititi = forschon, pletene = gače, breguše, bize, rebrnice = garice, kar je nemško, poglavnik = princeps itd. — kriči na glas, to je hrvaški, ali

konči na pol hrvaški, ali pa novo. Ta kriva sodba, vsaj predsek temeni na preozkem znanji in premedlem ter bledem poznanji svojega narodnega golča; kipi li veda, širijo li se pojmovi, množiti se tedaj morajo tudi izrazi. O tej priliki, ako so pisci dovoljno izurjeni v slovnici, popuščajo se tujizne, ter nameščajo čistimi domačimi, živočimi v narodu in nahajajočimi se v slovenskih spisih in knjigah. Vrši li se napredek splošno, ne sme se zanemarjati ali zaostajati jezikoslovstvo.

Ako Bohorič, Kopitar, Metelko niso vedeli, kdo je Prekmurec in v kakem razrečji se govori onkraj Radgone, ne strmimo, vsaj so bili prece daleč odonod, toda bridki, ka Ivan Šmigoe, Haložan, davši na svetlo slovensko slovnico 1812. leta v Gradci, Peter Danjko, narodivši se pri Radgoni, kder je kaplanoval in pisateljaval, kteremu je Vajcinger zalagal in prodajal knjige, isti Vajcinger, ki razpravlja tudi prekmurske dušne pridelke, in bivši slovarjepisec in slovničar dr. Murko, niso znali za naše razrečje ogrskih Slovencev in ka niso rabili istega v dotičnih knjigah. Dr. P. J. Šafařík navaja v delu: „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur.“ Budim. 1826. na strani 287 in 288 ogrske Slovence bivajoče v železni, saladski in štímeški županovini in Št. Kütmičem prevedeni „Novi závet“ prvokrat natisnen 1771. l. s predgovorom J. Torkoša, propovednika v Šopronu; vendar se tudi kesneje niso ozirali naši slovničarji na prekmursko slovstvo, iznemši navedena modrea; nemško-slovenski slovar, spisana Wolfove potroške niti ne gata o ogrski slovensčini. Res kukavno, ako isto strokovnjaško pisateljstvo zanemarja jake in krasne sestavine slovenskega jezika. *) Malo boljše se godi z gradjansko hrvaščino, kamor se tudi šteje medjimurščina, to je z bezjačino, ktera b=jer in b=jerek navadno izgovarja in piše v slovki z e-jem, jat=e: slep, vera, ov, ev v mn. rodivniku, šč: krščeník; l v polni moči, kaj, in spada v okolje slovenskega jezika; vsaj tudi bezjački pisci svoj jezik zovejo slovenski jezik, in svojo zemljo slovenski prsag. Hilarion Gaspariotti, redovnik sv. Pavla prvoga puščenika, v Lepoglavi od 1750—1760 leta, napisavši „Cvét svéteev“ v četireh debelih knjigah govori v predgovoru: . . . ova i ostale druge pelde, moje tulikaj sêrdce i volju genule jesu na pisanje slovenskem našem jezikom žitek svéteev, . . in vzpet: . . da P. Štefan Kapucin slovenskem jezikom našem, kruto hasnovita prodeštva svoja, na svetlo je postavil. V naslovu že piše isti pisec: v naš slovenski jezik prenešeni. Do Miklošiča niso se ozirali slovenski spisateljji na to krepko in jako naše razrečje, da si Šafařík uči, ka šče ni 300 let minolo, kar se Hrvat gradjanski tako zove, in do one

*) Naznanilo: V knjigarni A. Reichard & Comp., Wien Elisabethstrasse Nr. 6, in Trst, Via ponte rosso Nr. 3 dobiva se v ogrski slovensčini spisana ves: „Novi zavet“ s psalterom vred Ungarisch-Wendisch N. Test. m. Ps. kl. 8°, Leder, za 15 kr., čitaj: za petnajst krajcarjev. Pis.

dobe računil se je tudi zemljepisno k Slovincem (zu den windischen Slawen), kamor tudi spada po svojem jeziku. Cela Slavovska je, da si sedaj zvečine srbskimi beguni in naselniki obljudjena, le del stare slovenske dežele, zato ji je tudi ime ostalo. Bezjačina poslavlja se mišičnimi deležji in ponosnimi samostavi, kar tudi velja o panovskem razrečji, kamor se prištevajo vsi ü-Slovinci, to je Slovinci čisti u kot ü izgovarjajoči: krüh, kar se godi v neki širši ali ožji črti počenshi od spodnjega Sinika in Slovenske vesi na Ogrskem kraj hrvaške meje tijam do pobežij Jadrškega morja. Tem se nikakor ne graja korotanščina, vendar zbog silnega vpliva nemškega življa rabe jo, treba je biti pazljivemu, ker sprejela je mnogo nemčizen v govor in v pismo. Hote dostojno razvijati draginje svojega govornega in pisnega jezika ter razborito bližati se junaškim bratom na jugu, dolžni smo čedno segati po obilnosti in bogati krasoti vse slovensčine v njenih najlepših oblikah, izrazih, samostavih, deležjih, porabiti vso jeno tvarino, ktero nam dosle ponujajo knjige, spisi in narodni govor narodopisnega Slovenskega; vendar mora se vse nabrano blago prebroditi in prečiniti gostim sitom strogega jezikoslovja, kar nam toliko več služi za ravnilo v dnešnji dobi, v kateri slovensčina dično stopa na častno in opravičeno javno pozorišče, v urede in učilnice. Naše slovnice, soče presloke poprek in najbolje v skladnji, ne zadovoljajo najnovjšim zahtevom, hočemo todaj praznine včasih spopolnjevati v menjših sestavkih, dokler nas kak veleum ne oblaži slovenskoj slovnici v navedenem pomenu in obširnosti. Kdor od sega dob kani slovničiti, postavi se prvlje na vzvišeno stražišče, s kterega more na drobno in točno spregledati vse slovniške krasotice naše domovine v najdaljnem obsegu, tedaj tudi Prekmursko in Bezjačko. — Slovensčina premožna in krepka po končnicah in primetih določujočih in izmerjajočih točno pomen samostava, priloga in brojnika, kamor se pritikajo, mora po pisateljih in knjigah svoje bogatstvo razvijati in popolno rabiti. — Po obširni rabi se odlikuje med drugimi končnica i na in naznačuje:

- a) lastnino in iste obsežje: vojvodina, kneževina, banovina, cesarjevina, carjevina, kraljevina, tedaj tudi očevina, očina, vladikovina, županovina — okolica spadajoča v oblastje županovo, krivo županija, župnikovina, nikar župnija; dekanovina, nikar dekanija, kmetovina, gornina: svak stanuje na svoji kmetovini, ženih na svoji gornini;
- b) plačilo ali dačo: mrtvina, pogrebnina, grobnina, voznina, nosnina, pisnina pitnina, upravnina, brusnina, podeljnina = Verleihungstaxe, obrtnina, pridobnina, hišnina, stojnina;
- c) tekočino in biro trsja: črnina, rdečina, letovina = vino tekoče brez tlačila, starina, kiselina, čmigovina; lipovščina, belina, volovina, modrina, kavščina;
- č) trošilni obrok ali hrano: južina, krmine, sedmina, prekmurski: trebine, koline, pojedina, jestvina;

- d) kovine: železnina, srebrnina, kotlovina, medenina;
- e) del: tretjina, petina, devetina, desetina;
- f) les ali drva: hrastovina, tisovina, gabrovina, orehovina, klenovina, glogovina, drenovina;
- g) meso kake živine ali zverjadi: govedina, volovina, teletina, kozlovina, teličetina, hapetina, srnina, zajčevina, bizovina (dobiva se v Cezanjevcih pri Ljutomeru);
- h) osebo ali množino: starejšina; mladina, družina, živina;
- i) govor ali jezik: slovenščina, hrvaščina, naščina, laščina, nemščina;
- j) merno razmero: dolžina, širina, ožina, debelina, kračina;
- k) plat česa: obročina, treščina, črepina, ščrbina, perina;
- l) rodbina, tatbina, gosposčina, grajščina, slatina, gačina, okroglina, jarina, mrcina, mrlina: ar gde bode mrlina, ta bodo se spravljali i orli. Kuzmič Št. Mat. 24, 28. — Poprek примет ina naznanja obseg tega, kar korenika pomenja. Oblika župnija, duhovnija ni slovenska, nego grško-latinska.

Od končnice ina treba je strogo razločevati: stvo, kar naznačuje stan, ured, čast: duhovništvo, vdovstvo, devištvo, uboštvo, siromaštvo, ženstvo, moštvo, pastirstvo, pekarstvo, mesarstvo, kmetstvo, gornjaštvo, nagorstvo, kočarstvo; sodništvo, daštvo, glavarstvo, namestništvo, županstvo, župništvo, dekanstvo, stolništvo, vladištvo; kraljevstvo, cesarstvo, vojvodstvo, banstvo, kneštvo, gospodstvo. Drugo je tedaj: kraljevina, cesarjevina, županovina, a drugo: kraljevstvo, cesarstvo, županstvo, na kateri razloček smo dosle mi Slovenci premalo pazili.

Priredni veznik kakor — tako, prekmurski liki (kak)-tak, srbsko-hrvaški kako štota- tako, bolgarski kakt o — tak a, staroslovenski jakože — tako pomenja enakost in naličnost: „ker kakor oča mrtve zbuja in oživlja, tako tudi sin oživlja“, ktere hoče; prekm. „ār liki oča zbudjáva mrtve in oživáva, tak i sin koga ščā oživi“. Kuzmič Števan; Kuzmič M. rabi tudi kak: ar kak oča má žitek vu samom sebi: tak je dào i sini meti žitek vu samom sebi“. — „Kolikokrat

sem hotel zbrati tvoje otroke, kakor ptica svoje gnezdo pod peroti; prekm. „liki kokôš svoje piščence pod perôti; hrv. kao. — Kakor nad razbojnika ste me šli z meči in kolmi lovit; prekm. liki na razbojnika ste prišli z meči i z drogmi, da bi me zgrabili; hrv. kao. — Ona je kakor (quasi) trgovska ladja, izdaleč donša hrano svojo. — Nanašavni r, strsl. že zapravili so v navadnem govoru vsi južni Slovani razve korotanščine: prašalnik, nedoločnik kdo, oziravnik kdor; mi vzhodni Slovenci šče golčimo: nigdar, dare, dere, iz kedare, kdaže, zato tudi rabimo ka = quod brez ra, kakor vsi da brez j-eva: da = jut. Nespametna in neslovnična je pisava: toraj, zato raj, ker ra, re naznanja že nanašavnost, pravilno po takem: tore, zatore.

Kakor — nima se stavljati mesto kot (qua). Starinska slovenščina javlja sy, grški ων, v novoslovenščini čtejemo včasih: soči, kar je sedanje deležje od pomožnega glagola: sem: M. je kot dijak kazal izredno marljivost in bistrournost; Prekmurec bi pisal: dijak bodôči: Veli eden z višesnjega popa slogov rodbina bodoči onoga, komi . . . K. Št., a K. M. rod onoga. Jožef pa nje môž pravičen bodôči nej jo je šteo osramotiti, nego . . .

Kakor — ne sme se nikoli rabiti po primerjavniku, kder ima mesto nego-li, nego, tudi razmernik od, starinski Slovenec je deval v tem primerku rodivnik kakor Grk, a Latin odnosnik: duša je več nego li jestvina, in telo več nego li oblačilo, ali pa več od jestvine; prekm. duša je več od jestvine i tēlo od oprave (odeteli); strsl. duša jestv boljši pište i tēlo odežde.

Kakor — ne sme nameščati veznika razve, samo, le, nego (li), krivo tedaj: nižče ne dober kakor eden Bog, m. nikdor ni dober razve eden Bog, ali: samo eden B.; prekm. nego li eden Bog; strsl. тъкмо единъ Богъ. — In niso imeli več, samo en kruh s sebo v čolnu, ali pa: negoli, razve; hrv. do jedan hljeb. — Žitek nijednega izmed vas ne bode zgubljen, samo ladja, lat. preterquam, strl. razvê; prekm. nijednoga žitek ne prejde, nego li ladja.

Kder se piše latinski sed, treba rabiti slovenski nego: vendar ne kakor jaz hočem, nego kakor ti. R. B.

Oddel za slovstvo in umetnost.

Životopisi slavnih mož.

I.

Pavel Jožef Šafařík.

(Govor v mariborski čitalnici l. 1862 prof. J. Šumana.)

Vsak vek ima svoje velemože. V starem veku bil je Aristotel. Obsegel je s svojo znanostjo vse vede svojega časa. V naravoslovju, v modro-

slovju, v politiki je veljala njegova beseda. Vsi plemenitaši, vsi vladarji, katerim je mar bilo za uk, so njegove nasvete poslušali. Veliki Aleksander je bil njegov učenec.

Novejši vek je čislal Leibnitza. Pravijo, Leibnitz je bil zadnji, kateri je vse vednosti svojega časa zedinil v svoji osebi.

Ali več ko staremu veku Aristotel, več ko novemu Leibnitz, je nam Slovanom: Šafařík. Šafařík je Slovanom ono luč prižgal, po kateri so

videli in spoznali, da so ednega roda, da so otroci ene iste matere, on nam je pokazal, da Čeh, Poljak, Rus in Jugoslovan so po nezgodi zablodeni bratje, katerim bi skoro zavednost sorodbine že minola.

Helen je po stari basni oče postal za razcep-ljene rodove grške, za Ahajce, Jonce, Dorce; zavednost sorodnosti jih je naganjala imenovati se: Vsehelenca. Tako je Šafařík razcepljenim slovanskim rodičem za mater dal našo mater: Slavo. Bila je Slava vedno naša mati, ali ker je nismo poznali, je nismo imeli. Šafařík je nam jo dal, ker je razjasnil in postavil slovansko zgodovino.

Kaj bi si počeli n. pr. mi peščica Slovencev za se, ako bi se nebi smeli in mogli naslanjati na druge Jugoslovane in na Čehe, Rusine, Poljake. Kaj nam v politiki in v vednostih veljá slovanska vzajemnost, vsi čutimo. Za tega del se mi je zdel dostojen predmet za besedo, govoriti o Šafaříkovem življenju in delovanju. Kajti Šafařík je slovansko sorodnost prvi znanstveno dokazal, in s tem za vedno vzbudil bratovsko ljubezen med sorojenci, kakor je on tudi sam z isto gorečo ljubeznijo ljubil vse rodove slovanske.

Pavel Jožef Šafařík je rojen na Slovaškem v Kobeljarovi vasi v Gómorski županiji 13. maja 1795. Njegov oče bil je evangeljski pridigar. 10 let star počne se učiti, kot je navadno, gimnazijskih ukov v gimnazijah domačih v Rožnovi in Dobšovi.

Na Kesmarčkem liceju se potem uči od leta 1812—15 modroslovja, bogoslovja, in ogerskih pravd. Tu se je Šafařík vzbudil k narodnemu življenju prebiraje neko česko knjigo o vrednosti materinega jezika in narodne omike. Bilo jih je sicer v Kesmarku nekoliko gojiteljev narodnosti, pa večina je bila nasprotna, in rodoljubi so se tedaj v ožjih zabavah med seboj urili in učili. — Šafařík počne po starih českih izgledih slagati česke pesmi, in zbirati med svojimi rojaki narodne pesmi. Plod tega delovanja je bil: „Musa tatranská s lyrrou slovanskou“, en zvezek pesmi, katere so tiskane v Levoču (Leutschau) leta 1814.

Takrat sloveči Palkovič, učen Slovak, je o teh pesmih tako-le sodil: „Šafaříkova domišljija je živahna, se dviga visoko, izrazi so pesniški, prilike so veličastne. Vendar preveč po novih besedah seže, ki so na Českem v navadi. Ali gotovo bo Šafařík s časom cenit pesnik in priden pisatelj, ko se bo, kakor namerjava, v jeziku in v izvedenosti še bolje izuril.

L. 1815 se poda mladi dijak prek Požuna (Pressburg) in Prage v Jenó na vseučilišče, kder je do l. 1817 učil se bogoslovja, modrijanstva, povestnice, jezikoslovja in prirodoslovnih znanosti. Tu si je tedaj cel kup občne omike nabral in je bil graduiran na doktorstvo modrijanstva. Poleg tega je pa še tudi prevel starogrško komedijo: „Aristofanove megle“, Schillerovo: „Marija Stuart“. Od teh mal, od leta 1817 stopi Šafařík v djansko življenje.

Bil je 2 leti v Požunu gojitelj nekega ogerškega plemenitaša, od l. 1819.—33. profesor v Novem Sadu, in od 33. leta naprej v zlati Pragi, iz-

prva srenjski prestavljalec, potem 41. nadštevilni kustos na vseučilišni knjižnici, od 44. pravi kustos, in od 48. bibliotekar, dokler ni okt. 1860 bil v počitek djan.

Prvi dve leti djanskega življenja v Požunu si je bil Šafařík celo poet. Zbirali so se takrat okoli Palkoviča mladiči pesniki in pisatelji: Šafařík, Palacký, Benedikt Jungman in drugi. Izdali so l. 1818 svoje cvete pod naslovom: „Počatkové českého basnictví“.

Njihove pesmi so veliko občudovanje načinile. Položile so namreč českemu pesništvu nov temelj. Mladi pesniki so v svojih pesmotvorih neodvisni od starejih Pražkih pesnikov novo pot nastopili, zavrgši naglašeno stihotvorje in vpeljavši davnoklasično prozodijo dolgih in kratkih slovok prikladnejšo českemu jeziku. Tudi v miselnem obziru so njihove pesmi prekosile vse, kar je v zadnjih tridesetih letih v akcentni prozodiji na svitlo prišlo.

Poleg izvornih del pa je Šafařík vedno zbiral tudi narodne pesmi, v katerih je posle tudi marsiktero drobtinico našel za svoje znanstvene preiskave. Na svitlo prišle so Šafaříkove zbirke narodnih pesmi v Peštu l. 1823. in 1827. „Pisne svetské lidu slovanského v Uhrich“ in narodne pesni vseh slovanskih rodov priobčuje v muzejskem časniku l. 1838, in od tod naprej.

Se v Požunu bivajoč se je Šafařík slavistike lotil, posebno se je učil slovanskih narečij in njihovega književstva, kder 1819. ga pokličejo za profesora na srbski gimnazij Novosadski, kder je 5. in 6. razred učil, in tudi ravnateljstvo opravljal. Ravnateljstvo odloži l. 1825., učitelj pa ostane do l. 1833. Takrat se je tudi oženil s Julijo rojeno Ambrozý. V novem Sadu je Šafařík svoja prva važna dela svršil: „Zgodovina slovanskega jezika in slovstva po vseh narečjih, Buda 1826“ in „O pokoljenju Slovanov“, oboje v nemškem jeziku spisano. Drugo delo je kritika in podaljenje enakega Surowieckijevega spisa in priprav „slovanske starožitnosti“. Važnejši je prvo delo „zgodovina slovanskega jezika in slovanskih narečij“.

S tem delom je Šafařík čarobno pošast „panslavizma“ v glavah vseh neslovanskih narodov vzbudil, ker je idejo sorodnosti in duševne enote od 80 milijonov ljudi dokazal. Slavni Kollár piše: „V Šafaříkovi zgodovini slovanskega jezika in slovstva so se Slovani zagledali, kot v kakem velikem zercalu. Videli so se prvokrat in se čudili pred celo Evropo, da so jeden rod“.

Če so nam Neslovani oponašali in še nam morda zdaj oponašajo panslavizem, tako pozabijo da znanstvene preiskave niso politično klubovanje, in da sorodnikov simpatije, če terjajo naravna prava, niso razrušljiv panslavizem, ampak na potu prava in pravice, vedno le opravičen panslavizem.

To delo je tedaj v novem času novo dobo načinilo. Ko blisk je švigala nova ideja v prvakah slovanskega naroda v Palacký-mu, Mickieviču, Puškinu in drugih. Bilo je duševno dejanje, in ko bi Šafařík nič drugega ne bi spisal, njegovo

imé bi se svetilo v prvi vrsti slovanskih dobrotnikov.

Naj bo še tukaj rečeno, da je slovensko slovstvo, ki ga je Šafařík spisal, še sedaj temelj za vse sestavke o našem slovenskem slovstvu.

V predgovoru omenjene knjige je tudi zapisan kratek pregled politične zgodovine vsakega slovanskega roda. Naznanja s tem Šafařík svoje najvažnije delo: „Starožitnosti slovanske“, ki jih je 10 let pozneje v Pragi dovršil.

Med tem pa se je Šafařík vedno skrbno oziral tudi na jugoslovansko književnost in zbiral raztrošene spomenike. Tako so nastale „Srbske književne drobtinice“, „zgodovinsko kritično razjasnenje srbskih narečij“, „ogled na metrične pesmi ilirskih Slovanov“, „sestava staroslovanskih posebno ilirskih tiskanic v jugoslovanskih krajih“, „razjasnenje selskih imen pri Bolgarih“.

Tiskani so ti sestavki v muzejskem časniku, v Kroku, tekoči do 1847. leta.

Tedaj leta 1833 položi Šafařík prostovoljno svojo profesuro v Novem Sadu in gre v Prago zaradi pripomočkov pri znanstvenem delovanju, in se od ondod ne odmakne, akoravno je leta 1842 pod častnimi pogoji poziv dobil na Berlinsko vseučilišče.

V Pragi je Šafařík živel s prva kot predstavljalec za ruske in poljske spise pri pražki srenji, in poleg uredoval „Světozor“ leta 1834 in 1835. Tačas je neutrudljivo delal na svojih slovanskih starožitnostih, kojih prvi zvezek je gotov bil v rokopisu l. 1835, in l. 1837 na svetlo prišel v českem jeziku. Sedaj se izdajajo v zbirki Šafaříkovih del drugokrat: Druhé vydání (V Praze Tempsky 1862). Bodjanski jih je prevzel v rusko, Bonkovski v poljsko narečje, in Mosig pl. Ahrenfeld v nemški jezik.

Izvirno je Šafařík to delo osnoval za dva razdela, eden bi imel zgodovino davnih slovanskih rodov od nekdanjih časov, kamor glasi sežejo, do pokristovanja Slovanov z dokazom sčedežev in plemenskih imen, drugi razdel bi imel izobraževanje in znotrajno življenje starih Slovanov obrisati.

Drugi razdel sveta ni zagledal, čeravno je gradivo obilno nakupljeno, kakor kažó sestavki o „Rusalkah, Črnobohu, Svarogu, o staroslov. dedovini, o pravnem zavodu in drugi. Prvi politični del so one starožitnosti slovanske, katere po pravici tako visoko čislamo.

Starožitnosti slovanske so prav za prav prva slovanska povestnica. To delo obsega najtemnejši del naše zgodovine. Razdeli se v dve dobi. Prva doba do preseljevanja Evropskega, t. j. do leta 476, obrisuje v 5. razdelkih prihod v prvotne sedeže in zgodbe najstarejših Slovanov, zemljepisje stare slovanske domovine in sosednih narodov in ponavlja končno podatke cele preiskave.

V drugi dobi od 476 do 988 do pokristovanja Slovanov obrisuje razširjenje Slovanov, razdelitev celega roda v rodice in v zadnjih dveh poglavjih zgodovino posameznih plemen imenovane dobe. Delo je pisano znanstveno in mično, koli-

kor znanstvenost pripušča. Postavljeno je na temelj jezikoznanstva in zgodovinskih virov, objektivno brez vse pristranske zaljubljenosti. Če se tu in tam vsled novih virov s časom malenkosti premenijo, stebri bodo ostali za vedno nepremakljivo resnico. Značajne so besede v predgovoru prvega zvezka: „Prava temeljitost v zgodovini obstoji kakor v vseh drugih znanostih, v temeljitem znanju posameznih stvari. To je pač mudno in odviše težavno, in se ne sklada z modrovanjem dan denes tako navadnim, ki je vendar brez posameznih znanosti prazno, akoravno lahko in ugodno. Pri dolgem potovanju na zapuščenem polju slovanske davnosti sem zapazil na desni in levi mnogo stvari, katere so vabile na daljše pomenkovanje, vendar sem jih v svojem delu tikoma omenil. Da se spis dogotovi, je trebalo h koncu hiteti. Nisem se drznil historikarja se imenovati. Imam ovaj spis za pristavo, kamor se slovanski zgodovinarji naj ozirajo in se za svoj daljni pot pripravljajo, da se svojega poklica ležje in z uspehom lotijo“.

Pripravljaj je Šafařík za razjasnenje starožitnosti še dva zemljevida, prvi bi imel pokazati sedeže Slovanov za prvo dobo, drugi za že razcepljene plemena, nista prišla na svetlo. Imamo samo zemljevid, kateri je sestavljen za razjasnjenje 3. Šafaříkovega poglavitnega dela t. j. Slovanski narodopis.

Slovanski narodopis svršen leta 1842 narisuje sedanje stanovanje Slovanov. Nahaja se v narodopisu vse vedevedno o sedanjem stanovanju Slovanov, o razširjavi posamesnih rodov in narečij, navedajo se sodila posameznih narečij in zgodovina posameznih slovstev. Pridani so jezikovni izgledi v narodnih pesmih.

Ker je Šafaříkovo delo „zgodovina slovanskega jezika in književstva“ večidel v tem delu z nova zapopadeno, zategadel se najbolj imenujeta „starožitnosti slovanske“ in „narodopis slovanski“ kot dvojno poglavitno delo Šafaříkovo.

Kakor se je Šafařík bivaje med Jugoslovani z njihovim književstvom pečal, tako se je bavil med Čehi tudi s českimi književnimi deli. Preselivši se v Prago, se je že s slavnim Palackim pogovoril najstarejše spomenike českega jezika tiskane in netiskane izdajati po predelanju odgovarjajočem paleografskim in lingvističkim znanostim. Tako se je natisnolo: Libušin soud, Litomerišk ustanoven list i. dr. Tudi pravost teh spomenikov se nahaja v teh spisih dokazana. Za pravost kraljedvorsk. rokopisa se Šafařík posebno bori. Dostojne so besede, ki jih je dal natisniti k nemškemu prevodu k „Pesmim iz česke starodavnosti“, od gr. J. M. Thun-a: „V naglosti kratkega življenja imamo dosta večjih dolžnosti nego proti muham pyronske kritike bojzljivo zagovarjati spomenik, ki po našem živem prepričanju dokaz svojega izvira očitno na čelu nosi za vsakega, kdor more neomočeno in nepristransko soditi, ter našega bojzljivega zagovarjanja ne potrebuje. Prepuščamo torej „kraljedv. rokopis“ lastni osodi: Naj svojo pravdo pred nepristranskim svetom sedanjim in prihodnjim sam skonča in dokaže, je li stvarjenje resnice,

kakor mi mislimo, ali izrod laži, za kar bi ga nekateri radi izdajali.

Bilo bi še mnogo filologičnih in slovstvenih spisov omeniti, kateri spadajo v zadnjo dobo življenja, ali bojim se, da sem slavno gospôdo tako že predolgo trudil. Tedaj naj samo omenim „početkové staročeské mluvnice“ 1854, ko početek historiêke gramatike. Pri osnovi juridiêko-politiêne terminologije za vsa slovanska nareèja v Avstriji in znanstveno terminologijo nemško-èesko, so Šafařikove zasluge najveèje. Njegove prizadeve za ravnopravnost narodnosti so poznate. Pravijo, da je v zadnjih dveh letih uzrok njegove duševne boleznosti bila ravno žalost, ker je videl, da se Slovanom krivica godi.

Od 26. junija 1862. leta počiva v hladni zemljici, njegov spomin pa bo živel, dokler le jeden Slovan še slovanski čuti. Njegove starozitnosti slovanske in slovanski zemljepis širijo njegovo slavo po celem svetu slovanskem in neslovanskem. Plodovi njegovega velikanskega duha budijo in krepijo slovansko vzajemnost. Pojdimo in zajemajmo tedaj tudi mi Slovenci iz virov Šafařikovih, da imamo s čemer se lahko krepčamo, kadar bi nas omedlica in slabost obhajale.

P e s m i.

Zložil Božidar Flegerič.

Moja prošnja.

Ko bom svetu rekel: srečno!
Ter oči zaprl na večno,
Najte groba mi kopati,
Trupla k drugim truplom djati.
K trsu mene položite,
Z menoj trsu pognojite.
Ki rodi za domovino
Močno, sladko, zdravo vino.
Trs sladi mi zdaj življenje,
Skrb preganja in trpljenje:
Moram mu hvaležen biti;
Zato čem mu pognojiti.

Samec.

Dekline dečki rajajo,
Veselo si popevajo.
A jaz v samoti se solzim,
Med druŹtvo iti se bojim.
Odkriti me je skoro sram,
Zakaj da moram biti sam.
Mladièi pri deklicah,
Pri miljenih so ljubicah.
A jaz sem, glej! brez ljubice
Kot v zimi vrt brez roŹice.
Samoten reva sem trpin,
Poln žalosti, poln boleèim.

Vrana.

Poleg hrama stoji lipa,
Dela senco, lepša dvor,
A na lipi sedi vrana,
Poje pesem žalostno.
Vrano čuje mlada hčerka,
V strahu reèe: oèe moj!
Spet nekaka bo nesreèa
Skoro prišla nad naš dom,
Celi dan že vrana kroka,
To pomeni hudo zlo.
„Dete, to je prazna vraŹa,
Èe nas čuva večni bog,
Pesem vranina storila
Naši hiši nič ne bo.“
Solnèna luè se je zakrila
In nastala temna noè,
Ljubi pa pod oknom ztiha
Klièe svojo deklico:
„Vstani, vstani ljuba moja,
Daj mi hitro, daj roko,
Daj, da še se poljubiva
Morda zadnjokrat nocoj,
V boj me klièe domovina,
Skoro te zapustil bom.
Glej! že jutri iti moram,
Èe spet pridem — vedi bog!“
Ljubica je hitro vstala,
Dala ljubemu roko,
In solziti se začela
Strašno, tožno, žalostno,
Tiho rekla: grozna ptica!
Ni znal oèa — stari moŹ,
Da storila pesem tvoja
Hudo nam nesreèo bo.
Ljubega ovije slava,
Njemu èast pripravi boj.
Ljuba se je preselila . . .
Djali so je v hladni grob.
Oèa misli v gorkih solzah:
Vrana pela ni zastoj.

Konjièu.

Moj konjiè! za naji
Dobro ni v tem kraji,
Kder zaviden,
Malopriden,
Sila zloben svet kraljuje,
Tebe mene zanièuje.

Stresi grive, z vratom migni.
Gosti rep svoj našošori,
Daj zasukaj se in vzdigni
Ter ponosno plavaj gori
Nad oblake!

Iz višine
Zasmehljivo
Na nižine
Zanièljivo
Lehko gledaš zle napake.

Poznani ravnini.

Ravnina! blažen zdi očem se tvoj prikaz,
Gledim te vedno rad,
Kot krasne, miloduhe rožice obraz,
Ki jo redi pomlad,
Kot potnik, ki ga najde temna noč,
Nebeških zvezdic milo mu svitlobo,
Kot ljubi lepo ljubino podobo,
Če ljuba je od njega daleč proč.

Ravnina! kakor tvoje setve čvrsta rast,
Naj bo sloboden rod,
Ki davnovek prištevava tebe v svojo last.
Kot tvoje setve plod.
Naj tudi on človeštvu bo v korist,
Naj dobročinstvu krepka bo podlaga,
Kder treba je pomoči, naj pomaga,
Svobode zlate poln — sužanjstva čist.

Svoboda! zvona rajskega veseli glas,
Kder ti se oglasiš,
Veselje oznanuje prave sreče čas;
Kder ti se prebudiš,
Budi se rod, budi se v njem zavest,
V krepkosti svoji več ne omahuje,
Ošabno tujstvo strastno zaničuje,
Sovražniku pomalja krepko pest.

Ravnina! sreč mojemu preblag spomin,
Prek tebe sem vesel
Večkrat brez grenke tóge, črnih bolečin
Z devico krasno šel,
Z devico, ki ljubezni je sladkost
Prerano v mladem srcu obudila,
Po tem pa v njem nezvesta zapustila
Obilo bolečine, jad, bridkost.

Ljubezen! rajske iskre čudokrasen svit,
Lepote večne žar,
Nebeški ogenj, v čudotvorno slast ovit,
Ki ne iztli nikdar.
Kder ti kraljuješ, vlada sladek mir,
Sovražtva kugonosna sila mine,
Posahnejo neslogi korenine,
Prestane razprtija in prepir.

Svoboda in ljubezen! vaji bom častil
Do konca živih dni.
Ko le bi vaju moj predragi rod se vžil!
(Več njemu treba ni);
Po tem bi jaz se v tibi mir podal,
Proč bila vroča želja bi edina,
Po tem na tebi draga mi ravnina
Prerad bi dolgo, dolgo, dolgo spal!

Z m e s i c e.

Slavjanski poberki.

Spisuje Pivčanin.

Rusko časopisje zlasti v novejšem času bujno napreduje. Število velikanskih in izvrstnih ruskih listov je že veliko, pa vendar še čedalje večje prihaja. Eden izmed prvih ruskih listov so od Platonova v Moskvi izdana in uredovana „Sovremennija Izvestija“, časopis, ki izhaja vsak dan v velikanski obliki in stane le 8 rubljev, torej (r. po 1 gl. 71 kr.) komaj 13 gld. na leto. Naj mi bode dovoljeno iz „Sovremennih Izvestij“ od 6/18. jan. t. l. čitateljem in čitateljkam „Zore“ nekoliko nepolitičnih stvari za poskušnjo podati:

Demanti francoske krone. Kakor znano, je sedanji francoski narodni zbor po predlogu nekega poslanca sklenil prodati vse k francoski kroni spadajoče dragocenosti, katere niso niti v umetelnem, niti v zgodovinskem obziru posebno znamenite. Evo vam nekatere dopolniteljne podrobnosti o teh dragocenostih.

V 1774. letu bilo je demantov, spadajočih k francoskej kroni, 7482. Ali število to, kakor pripovedujejo časopisi, pomanjšalo se je l. 1776 do 6012. V tem času vladajoči francoski kralj čislal je namreč svoje dragocenosti le iz finančnega obzira in zato, kakor hitro so posehnula njegova sredstva, podal se je nemudoma v zakladnico, poklical juvelirja in sklepal ž njim pogodbe. Da nij bilo njegove žene, nesrečne Marije Antoni-

ete, bi bil on, kakor je sam pravil, zastavil in razprodal vse te „lenuhe“, in zaradi „kraljevega veličastva“ pustil le nekoliko, že pretrdno v krono vdelanih demantov, pa ena dva duceta malih demantovih bunčic.

Pri Bonapartih je število demantov naraslo spet do 9547 kosov. Glavni demant Francije je vsemu svetu znani — Regent. On je očaj vseh evropskih dragocenosti. Postal je dedščina Francije in služil kot največji kras glavne krone francoskega kralja vse do prekucije 1789. leta, a onda je zginol brez sleda in tira. Še le v začetku tekočega stoletja pod Napoleonom I. poslana je bila v mestno hišo (ratušo) sledeča brezimena listnica: „Stopite v drevored Vdov, okolo elisejskih polj k deblu tega in tega drevesa in razkolite ga“. In zares, v globokem izrezu popisanega drevesa najden je bil — Regent. Napoleon III. postavi cesar, ga je hotel prodati; ali v onem času nij bilo v Evropi kapitalista, ki bi mogel toliko dragocenost kupiti. V 1855. letu, na dan otvorenja pariške razstave bila je cesarica Evgenija Regentom ukrašena, toda peza njegova je krono tako težko naredila, da je bila cesarica ta dan od tega obolela.

Drugi demant — Sansi spada že zdavnej k francoskej kroni. On tehta 107 karatov (428 gr.) in stal je Ludovika XIV le 600.000 frankov. Sedanja vrednost Sansija se ceni nekoliko milijonov frankov.

Glavni demant carske ruske krone — Orlov imel bi tudi francoski biti. Okoliščine, katerim se imamo zahvaliti, da je ta demant pojavil se v Evropi, so dovolj originalne. — V začetku preteklega stoletja je nek vojak francoske posadke v Pondišeri (Indiji) izvedel, da blizu njegovega stana nahaja se paganski hram (cerkev), ukrašen množestvom dragocenih kamnov. Hitro porodi se misel v njem, polastiti se tega zaklada. V ta namen pobegne iz francoske vojske med Indijane, sprejme njih vero, ter jih s svojo hlinjeno pobožnostjo tako omami, da ga za glavnega duhovna svoje cerkve naredé. Vse je tedaj pospeševalo uresničenje plena tega klativiteza. Neko temno, viharno noč se res splazi v cerkev, odtrga tipaje glavni demant, katerega je zapaziti mogel ter pobegne ž njim v Evropo. Kot begun se ni upal na Francosko povrniti, torej se podá na Angleško, kjer je prodal demant za 50.000 frankov. Demant ta postane potem predmet spekulacije ter prejde iz rok v roke, poskakovaje v ceni od stopinje do stopinje. Na zadnje bil je kupljen od ruske carinje Katarine za 13 milijonov frankov in je še dan denes glavni kras carske ruske krone.

V Lausanni 16. februarja 1872*.)

Dragi prijatelj!

Tvoj prvi in drugi list „Zore“ sem dobil srečno v moje sedanje stanovališče. Močno me je veselilo, da si se dragi prijatelj in zvesti rodoljub zraven svojih mnogih poslov lotil takega važnega literarnega podvzetja. Časnik je izvrstno uredovan, kakor sem pričakoval od tvoje učenosti, bodi mu dolgo prijatelj in krepek podpiratelj. Gotovo bode Zorine bralce zanimalo, ako jim kaj povem o lepoti mesta Lausanne. Med imenitnimi mesti Švajcarske si zasluži glavno mesto waadtskega kantona prvo mesto, ne samo zaradi dušne omike svojih prebivalcev, nego tudi zaradi svoje krasne lege. Razteza se mesto po treh lepih gričih krasnega severnega obrežja genevskega jezera, okroženo z lepimi vinogradi. V najlepšem solnčnem blesku se koplje staro škofovsko mesto s svojo veličansko katedralo, solnce ima tukaj rumenozlato barvo, kakošno le najdeš v južnih krajih. Če po železni cesti v Lausanne prideš, se ne moreš ločiti od lepega kolodvora, ki stoji na umetno napravljene višini pod mestom v sredi samih vinogradov, že tukaj imaš najprijetnejši razgled na genevsko jezero, in na onostransko francosko pobrežje. Ravno tako mikaven je pogled, če prideš na parobrodu dole v mestece Ouchy, kjer je lóka mesta Lausanne. Nisem se mogel dolgo odtrgati od sinjega jezera, v katerem se zrealijo soluhinate laze severnega pobrežja, in krasni griči južnega, kakor: Den d' Oche, Grammont itd. Vendar nikdo se ne bode kesal, ako pojde gori sicer v neravno in gričasto mesto na grajsko teraso, da svoje omam-

*) Posnetek iz prijateljskega pisma na Davorina Trstenjaka.

ljene oči pase v raji narlepše okolice. Kako veličastno moli pred tebo starovečni Montblanc!

Pa tudi mesto, edno najbolj izobraženih in delavnih cele Švajce francoske, ponuja ti dosti zanimivega. Nečem obširniše govoriti o velikanskem več ko sto stopinj visokem viaduktu: Grand Pont, ki veže široko dolinino jarugo, in o velikem trgu: Riponne, ki je nastal po umetnem obočenju in napolnenju globokega dola, in o lepih novih cerkvah, gostilnicah in javnih poslopih, samo omenjam velekrasne katedrale, ednega najlepših gotiških stavbenih spominkov, ki zunaj in znotraj ima toliko krasnega, da bi se napisati dala lepa knjižica. In koliko šol ima to mesto, in drugih zavodov za odgojo in omiko, ki se štejejo med najlepše in najboljše cele Švajce, koliko občekoristnih in ljudomilih naprav, in drugih pomočkov dušnega izobraženja. To stori omika, svobodni duh in obče-dušje! Ljubljana, kedaj bodeš prišla do tega vrhunca? Težko kedaj, manjka ti svobodnega duha, držita te v okovah filistrizem in politična hinavščina. Nikjer v Švajci nisem našel takega uljudnega duha, kakor v Lausanni, takoj se udomačiš, in vživaš prijazno življenje brez vse nenaravnosti, in kakošen je tukaj dušni „comfort!“ Vse pomočke dušnega izobraženja najdeš, množica tujcev, in omikani, sveta izkušeni, visokoizobraženi domačini storijo družbinsko življenje prijetno, po lepih sprehajališčih pa piješ iz prekrasne nature duh in telo ozdravljajoči zrak. Zraven tega tukaj ni predrago življenje, in vsak tujec zna po meri svojih denarnih moči tukaj živeti, nihče ga ne gleda čez rame, kakor v Ljubljani, dasiravno se stegne, kakor deleč ga njegova odeja krije. Lausanne je mal Pariz in paradiz itd. Pozdrav vsem prijateljem, ki delajo za omiko Slovencev. Srečo dobro „Zori!“

Ves Tvoj

Emko.

Anekdota za gospé.

Peter Veliki, car ruski, je nekega dne po svoji navadi samo spremljen po svojem komorniku se v kočiji vozil skoz mesto Petrovgrad, in je videl trgovce, ki so farbano platno predavali. Eden kos farbanega platna se mu prav dopade, in reče: „To pa bodem svoji Katinki prinesel“. Ko v svojo palačo nazaj pride, z veseljem reče: „Žena! to ti poklanjam“. Carica tudi hvaležno sprime dar svojega moža. Ko car v svojo hišo odide, reče carica ednej svojih dvorjanic: „Napravi mi iz tega platna obleko, skoro bode rojstni dan carjev, in jaz hočem v tej obleki mu isti dan čestitati“. „A kaj mislite carska milost“, reče jej dvorjanica, „v taki obleki iz hodnega platna, ki je nosijo samo žene kmetskih možev, se hočete pred svetlega carja predstaviti?“ Zakaj ne? odgovori carica, saj je ta obleka iz rok mojega carja, in ta njegov dar mi mora biti milejši, nego najdragocenejša obleka iz Persije“. Carica si jo obleče na rojstni dan, in carju napravi neskončno veselje v tej prosti obleki.

L. Časnik.